

ISSN 0350–185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXI, СВ. 3–4

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горјан-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пипер, др Слободан Реметић, др Живојин Сјанојчић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Викјор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД

2015

СКУП СЛАВИСТА ПОСВЕЋЕН СЛОВЕНСКОЈ ТЕРМИНОЛОГИЈИ*

(Кијев, 21–24. април 2015. године)

Комисија за терминологију при Међународном комитету слави-ста одржала је у Кијеву 21. априла састанак својих чланова, на којем је размотрено оно што се од последњег састанка до данас постигло (2013–2015) и усвојен план за даљи рад (2015–2018). У средишту пажње састанка био је преглед рада Комисије на најважнијим по-словима и задацима, а будући да се израда колективне монографи-је под насловом *Словенска терминологија крајем 20. и почетком 21. века*¹ по обимности и значају издваја од осталих послова и за-датака, овој теми било је посвећено највише пажње.

Колективну монографију сачињаваће поглавља о терминологији појединачних словенских језика са циљем да се обухвате најзначај-нија и најактуелнија питања из словенске терминолошке проблема-тике. Чланови Комисије су на овом састанку изнели кратак приказ свог дела рукописа, тј. предочили главна питања, задатке и циљеве које ће у тим поглављима изнети. На основу ових приказа могу се издвојити следеће области и теме које ће се у књизи обрађивати: 1) теоријска терминологија – при чему појам терминологија овде тре-ба читати у значењу руског 'терминоведение' (наука о терминима,

* Прилог је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 148009), који у целости финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Наслов књиге биће дат на словенским језицима на којима буду написана по-главља књиге, а договорено је да наслов на српском језику буде на првом месту, јер ће се монографија први пут представити јавности на Конгресу слави-ста у Бе-ограду 2018. године.

односно аутономна лингвистичка дисциплина посвећена проблематици термилошких јединица) – која подразумева приступ терминима једне или више области знања на материјалу једног језика (национална терминологија) или више језика (упоредна терминологија), односно општелингвистичку перспективу анализе термина (општа терминологија), 2) терминографија (теоријска и практична), која се, уз ослањање на знања сродних дисциплина, пре свих лексикографије и лексикологије, бави теоријом и праксом израде специјалних термилошких речника, 3) термилошка делатност у специјализованим установама, центрима и сл., 4) улога лингводидактике у оспособљавању специјалиста термилога за послове практичне терминографије.

Поред колективне монографије, у раду Комисије издвајају се и други важни задаци о којима је било речи на састанку, као што су израда библиографије радова посвећених терминологији за сваки језик понаособ за раздобље од последње деценије 20. века до данас, састављање краћих прилога о националним термилошким центрима, конференцијама посвећеним терминологији и сл., као и надградња недавно покренутог сајта Термилошке комисије². Када је реч о дигиталној презентацији рада, планирано је да се до краја овог периода (2018) изради 1) електронска верзија термилошке библиографске базе за поменуто раздобље и 2) електронска верзија двотомног издања четрнаестојезичног *Речника словенске лингвистичке терминологије* (1977–1979), који је раније изашао у издању Термилошке комисије при Међународном комитету слависта. На састанку је прихваћен предлог српског представника у Комисији В. Јовановића да се следећи састанак Комисије и научни скуп посвећен словенској терминологији одржи на пролеће 2016. године у Београду.

Састанку су присуствовали следећи чланови: Викторија Иващенко, председник Комисије (Украјина), Вјачеслав Шчербин, заменик председника (Белорусија), Володимир Дубичински, секретар Комисије (Украјина), Људмила Симоненко (Украјина), Ирина Кочан (Украјина), Ева Вољнич Павловска (Пољска), Сергеј Шелов (Русија), Кацјарина Љубецка (Белорусија), Милица Михаљевић (Хрватска), Лана Худечек (Хрватска) и Владан Јовановић (Србија). У својству председника Термилошке комисије МКС састанку је

² Крајем 2014. године покренут је сајт Термилошке комисије (www.terminet.net) са циљем да рад ове комисије буде видљив и доступан широј научној јавности.

председавала Викторија Ивашченко, а поздравну реч у име домаћина гостима је упутио директор Института за украјински језик Националне академије наука Украјине Павло Гриценко.

У оквиру Терминолошке комисије и Комисије за лингвистичку библиографију при Међународном комитету слависта, и у сарадњи са научним установама домаћина – Националном академијом наука Украјине и Одсека за научну терминологију Института за украјински језик НАНУ – одржана је конференција *Украјинска терминологија и савременост* (*Українська термінологія и сучасність*) 22–24. априла, на којој су, поред бројних учесника из Украјине и иностранства, учествовали са својим рефератима и чланови Терминолошке комисије.³ Ово је, иначе, десета по реду научна конференција посвећена терминологији у организацији Института за украјински језик НАНУ, што говори о бризи коју тамошња филологија поклања изучавању терминолошких система, теоријским и практичним питањима израде терминолошких речника и науци о терминима уопште. Осврт на претходне конференције изнела је у свом реферату на пленарној седници Људмила Симоненко.

Реферати изложени на скупу тицали су се актуелних проблема терминологије као лингвистичке дисциплине, тј. предмета, задатака и циљева који се данас пред њу постављају, али и терминологије као предмета лингвистичких и других дисциплина. Према теми истраживања, избору терминолошке грађе и приступу, реферате са скупа груписали смо у оквиру неколико целина, које ћемо овде изнети следећим редоследом.

1. *Реферати у којима се терминолошка проблематика разматра са фундаменталних позиција савремене терминолошке науке као комплексне научне дисциплине.* – Овај приступ најзапаженији је у рефератима руских и украјинских аутора, који настављају путем теоријске терминологије чији су темељи постављени у некадашњем Совјетском Савезу. Уопште о теоријским поставкама терминологије (рус. терминоведение), њеном положају међу сродним дисциплинама и односу према њима бавио се реферат руског филолога Константина Авербуха. У знатном броју реферата ове групе термин и терминологија посматрани су из угла одређених лингвистичких теорија, при чему је у већини реферата средишње место заузимао когнитивистички приступ (В. Л. Ивашченко, Љ. В. Туровска, Т. В. Стасјук,

³ Детаљни подаци о самом скупу и његовим учесницима могу се видети на интернет-адреси www.term-in.org.

Н. Г. Лозова, Т. Д. Полицја, Д. О. Добропољска). Руски филолог С. Д. Шелов у свом реферату изнео је неколико компонената својствених термину као специјалном језичком знаку на основу прегледаних дефиниција у руским речницима и литератури: 1) ознака специјалног појма, 2) састоји се од једне или више речи, 3) значење термина одређено је тачном дефиницијом (тако се термини представљају у описним речницима), 4) строгост, тачност у означавању појма. Међутим, С. Д. Шелов примећује да у већини прегледаних дефиниција термина недостаје једна важна компонента, а то је однос термина према књижевнојезичкој норми.

2. *Реферати који у средишњој испрживања имају терминолошке системе или подсистеме одређених наука или дисциплина посматраних на материјалу једног или више језика*: терминологија ареалне лингвистике и дијалектологије (Г. О. Цихун, Г. В. Сикора), терминологија морфологије и творбе речи (О. Л. Арискина и О. Г. Ушакова, Л. П. Кисљук), терминологија синтаксе (О. И. Васецка), терминологија стилистике (Н. О. Јаценко), социолингвистичка терминологија (О. С. Васиљцев), развој украјинске лингвистичке терминологије (И. А. Казимилова), терминологија науке о књижевности (Г. И. Крохмаљна), терминологија римологије (Л. В. Мовчун) и др. Овде спадају и реферати који се баве конкретним терминима из граматике, лексикографије и лексикологије, стилистике, тј. њиховом структуром, значењем и употребом у одговарајућем дискурсу (М. Д. Гинзбург, Ј. А. Чернобров, Н. А. Казак, И. А. Самојлова, Н. О. Мех, Г. М. Сјута, С. А. Шуљак), затим реферати у којима се анализирају термини других, нелингвистичких струка, као што су фармакологија, екологија, хемија, биологија, техника и технологија, пољопривреда, шумарство и др.

3. *Реферати који се баве стандардизацијом терминолошких система (у синхроној или дијахроној равни), посебно адаптацијом и нормирањем терминолошких јединица, односом струке према књижевнојезичкој норми и сл.* – Прегледом главних етапа развоја украјинске терминологије паралелно са формирањем и развојем савременог украјинског језика бавио се реферат Викторије Љ. Ивашченко, а сличном темом националних терминологија и односа према књижевном језику и његовој норми, али на синхроној, савременој основи, бавили су се у својим рефератима Е. Вољнич Павловска и М. Гурнична на материјалу пољског језика, а К. П. Љубецка на материјалу белоруског језика. Историјом терминолошких питања на основу лингвистичких чланака у часопису *Рідна мова* бавио се

реферат колегинице Ирине Кочан. Овај часопис излазио је у емиграцији, у Варшави, од 1933. до 1939. године под уредништвом Ивана Огијенка и био је изразите нормативистичко-пуристичке оријентације, тј. заговарао је израду украјинске терминологије уместо преузимања интернационализама који су доспевали у украјински језик претежно преко руског језика-трансфера. Односом правописа и термина, тј. потребом за нормирањем и уједначавањем стручних термина према важећим правописним правилима бавиле су се у коауторском реферату Л. Худачек и М. Михаљевић. У реферату В. Јовановића анализирани су термини са полисемантичком структуром настали у процесу семантичког позајмљивања из структуре страних лексичких (терминолошких) јединица. На пример, термин *скрининг*, који у српском језику примарно има обележје медицинског термина, у правно-политичком дискурсу егзистира у значењу прелиминарног прегледа неког стања ствари, стицања увида у нешто (нпр. законе једне државе, установе, институције и сл.). Овај случај представља пример како ненормирана правно-политичка терминологија „паразитира“ на терминологији других области, са којом често нема додирних тачака. У реферату се закључује да је за сличне случајеве боље пронаћи макар описно терминолошко решење него пуко преузимати стране језичке обрасце тамо где за тим нема потребе, као и то да повећање полисемије, односно добијање нових значења речи позајмљивањем из семантичке структуре страних језика никако не сме да буде науштрб осиромашења речника домаћег језика.

4. *Реферати који се баве лингвистичком терминологијом савремене славистике уједињеном на сајту iSYBISLAW*⁴. – Реч је о сајту на којем се налази библиографска база података светске славистике (пољ. *Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa slawistycznego*), где је до сада обрађено око 20000 библиографских јединица. Са аспекта терминологије занимљив је претраживач термина и појмова у апликацији кључних речи, где се, по извршеном претраживачком захтеву, уз тражени термин појављује и његов еквивалент на другом словенском језику (уколико такав, по облику сличан, термин постоји). На тај начин овај програм функционише и као својеврстан мултијезични речник или, боље рећи, регистар

⁴ Овај сајт, на којем се налазе подаци о радовима из словенске лингвистике, уређује се у Институту за славистику Пољске академије наука, а доступан је на следећој адреси www.isybislaw.ispan.waw.pl на трима језицима: пољском, руском и енглеском.

лингвистичких термина, о чему се, поред осталог, говорило у рефератима колега из Пољске (З. Е. Рудник Карватова, И. Лучкув, М. Фастин, Ј. Банасјак), Украјине (Е. А. Карпиловска, Ј. В. Ромањук) и Белорусије (Ј. В. Волкава). Упоредна словенска лингвистичка терминологија на основу термина из апстраката и резимеа научних радова који се налазе на сајту била је предмет истраживања у реферату П. Коваљског.

5. *Реферати посвећени теоријској и практичној терминографији.* – Овде је реч о рефератима у којима се трага за најбољим решењима презентације терминолошког материјала у речницима – како у оквирима традиционалне лексикографије у општим (језичким) и специјалним речницима (И. В. Бурлакова, Л. Ф. Верхулевска, Т. М. Дјачук, Ј. П. Продан, Т. О. Петрова) тако и у пољу виртуелних лингвистичких „лабораторија“ електронске лексикографије, која подразумева коришћење одговарајућих компјутерских програма и апликација намењених за рад са великим језичким (терминолошким) базама (В. А. Широков и др.). Теоријском типологијом савремених специјалних речника бавиле су се у коауторском реферату З. И. Комарова и Е. В. Жучкова, које су проблем типологије посматрале неодвојено од проблема типологије наука и знања уопште. У реферату В. К. Шчербина представљена је источнословенска лингвистичка терминографија на основу најзначајнијих терминолошких речника лингвистике у трима словенским срединама: руској, белоруској и украјинској. У реферату је истакнута блискост лингвистичких термина трију језика, са високим процентом њиховог обличког и семантичког поклапања.

6. *Реферати у којима се термини анализирају из угла стилистике и језичке културе, будући да термини, као професионално маркиране речи, припадају различитим струковним језицима, различитим жанровима, функционалним стиловима итд.* – У рефератима се посматра однос колоквијалних „термина“ према научним терминима, анализирају се професионални жаргонизми у функцији речи са специјалним значењем и њихов утицај на лексички систем, затим функција професионалних термина у конкретном литерарном дискурсу и др. (З. Ј. Куњч, О. С. Черемска, В. Г. Сухенко). О методичком аспекту употребе стручних термина и односа стручне терминологије према књижевнојезичкој норми у школама и на факултетима ван филолошког усмерења било је речи у рефератима З. О. Мацјук, Н. И. Станкевич, Г. М. Строганове, И. А. Сухарјеве и В. П. Кирнице.

Скупа узети реферати са ове конференције указују на главна стремљења терминологије као самосталне дисциплине и терминологије као предмета лингвистичких истраживања. Терминологија као лингвистичка дисциплина данас се у славистици одређује као област са неколиким поддисциплинама или теоријским приступима: 1) учење о образовању, саставу и функционисању термина уопште (без обзира на област знања из које термини потичу), 2) учење о образовању, саставу и функционисању термина одређене области знања на материјалу једног језика или више њих, и 3) општа терминологија, која изучавању термина приступа из општелингвистичке перспективе, како би се утврдиле опште, универзалне црте термина својствене различитим језицима. Поред ових теоријских питања усковезаних за саму терминолошку дисциплину, терминима као језичким знацима и самим речима занимају се лингвисти разних области знања: нормативисти, лексиколози, лексикографи, дериватолози. А будући да термини представљају професионални језички израз сваке струке, терминологијом се баве и стручњаци тих струка.

Тродневна научна конференција била је веома значајна за чланове Терминолошке комисије јер је у неку руку представљала пројекат претходно одржаног састанка. Учесће чланова Комисије на конференцији са рефератима била је, с једне стране, прилика да чланови Комисије свој рад у пољу националних терминологија провере пред бројном упућеном публиком из других земаља, а, с друге стране, била је то прилика да њени чланови размене мишљења и идеје са другим, посебно инословенским филолозима и стекну увид у главне путеве којима се креће словенска терминологија. Скуп слависта терминолога из разних словенских земаља сабраних на једном месту заискрио је осећањем свесловенске саборности и људскости, која је у неколико наврата у току конференције истицана – нарочито у поздравним речима, беседама и здравицама. Четвородневни сусрет слависта у Кијеву заиста је показао колико је користан и богоугодан сваки напор усмерен ка унапређењу науке о словенским народима и њиховим језицима.

*Владан З. Јовановић**

Институт за српски језик САНУ

* vladjovanovic@hotmail.com